

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

кваліфікаційна робота
здобувач вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
ЛИСЮК Ілона Іванівна

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ПАЦУЛА Ольга Ігорівна

Рецензент
доктор економічних наук, професор
ШТАНГРЕТ Андрій Михайлович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
„09” грудня 2024р., протокол № 1
завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки,

(підпис) **КОПИТКО М.І.**
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2024

АНОТАЦІЯ

ЛИСЮК І.І. Сучасні пріоритети антикорупційної політики України. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних засад протидії корупції. Розглянуто вплив корупційних явищ на економіку держави. Здійснено аналітичну оцінку ефективності антикорупційних органів. Запропоновано шляхи вдосконалення антикорупційного законодавства в умовах сьогодення.

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, антикорупційні органи, ризики, загрози.

ANNOTATION

LYSIUK I.I. Current Priorities of Ukraine's Anti-Corruption Policy. – Manuscript.

Qualification work for obtaining the education degree “Master” in the specialty 072 “Finance, Banking, Insurance and Stock Market”. – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

The qualification paper is dedicated to studying the theoretical foundations of combating corruption. It examines the impact of corrupt practices on the state economy. An analytical assessment of the effectiveness of anti-corruption bodies has been conducted. Ways to improve anti-corruption legislation in today's conditions are proposed.

Keywords: corruption, anti-corruption policy, anti-corruption bodies, risks, threats.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	7
1.1. Теоретико-понятійний апарат корупції в історичному вимірі.....	7
1.2. Моделі та концепції протидії корупції.....	14
1.3. Інституційні механізми та правові інструменти протидії корупції.....	17
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	22
2.1. Аналіз впливу корупції на економіку держави.....	22
2.2. Оцінка впливу діяльності Державної служби фінансового моніторингу на рівень корупції.....	28
2.3. Оцінка ефективності антикорупційних органів в контексті чинного законодавства України....	33
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	38
3.1. Світовий досвід реалізації антикорупційної політики.....	38
3.2. Сучасний стан та напрями удосконалення антикорупційної політики України.....	42
Висновки до розділу 3.....	49
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день – корупція являється потенційною загрозою для сталого та ефективного розвитку держави та суспільства. Вона створює проблеми для національної безпеки, підриває довіру до влади, сповільнює інвестиційний розвиток та перешкоджає функціонуванню державних інститутів, а отже потребує дієвих заходів для її протидії та подолання.

В Україні корумповані відносини потребують впровадження дієвих антикорупційних механізмів та запровадження ефективної боротьби з корупцією. Потенційно важливо вдосконалювати законодавчу базу, покращувати взаємодію між антикорупційними органами та впроваджувати їх зміцнення.

Теоретико-практичні поняття протидії корупції вивчали такі національні та іноземні вчені як: О.В. Терещук, Е.В. Невмережицький, В.В. Нонік, К.М. Рудий, Д.В. Костенко та інші. Під час написання кваліфікаційної роботи також використано діюче нормативно-правове забезпечення України, аналітичні і статистичні дані Державної служби фінансового моніторингу, інформаційну базу всесвітньої мережі Інтернет.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних основ та розробка практичних рекомендацій для формування дієвої антикорупційної політики України.

Досягнення даної мети поставило за необхідність вирішення таких **завдань:**

- дослідити історичні передумови та еволюцію поняття «корупція»;
- дослідити теоретико-понятійний апарат корупції та існуючі моделі її протидії;
- визначити механізми боротьби з корупцією в Україні;
- проаналізувати вплив корупції на економіку України;

- дослідити вплив діяльності Державної служби фінансового моніторингу на зменшення рівня корупції;
- здійснити оцінку ефективності антикорупційних органів України.
- провести аналіз світового досвіду реалізації антикорупційної політики.
- оцінити сучасний стан та запропонувати напрями вдосконалення антикорупційної політики України.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що вибудовуються у сфері запобігання корупції.

Предметом дослідження є актуальна антикорупційна політика країни.

Методи дослідження. Дослідження було здійснено за допомогою таких методів: історичний аналіз, теоретичний аналіз, статистичний та графічний метод, метод синтезу, метод дедукції, тощо.

Наукова новизна одержаних результатів:

- запропоновано шляхи удосконалення антикорупційної політики України з врахуванням умов сьогодення. Використані методи дають змогу розвивати свідоме правове суспільство, своєчасно протидіяти корупції, а також запровадити зміцнення антикорупційних структур;

Основний зміст роботи. У першому розділі проведено концептуальний та історичний аналіз корупції, як суспільного явища, обґрунтовано зміст поняття «корупція» та «антикорупційна політика». Визначено інституційні механізми та правові інструменти протидії корупції.

У другому розділі проаналізовано вплив корупції на економіку держави, здійснено оцінку впливу діяльності Державної служби фінансового моніторингу на рівень корупції, а також здійснено оцінку ефективності діяльності антикорупційних органів.

У третьому розділі проведено аналіз світового досвіду реалізації антикорупційної політики, та розкрито сучасний стан і напрями удосконалення антикорупційної політики України.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (51 найменувань на 6 сторінках). Сукупний розмір роботи становить 57 сторінок, із них основний текст – 54 сторінки, які містять 2 таблиці та 16 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

1.1. Теоретико-понятійний апарат корупції в історичному вимірі

На сьогоднішній день корупція є однією з найбільших загроз, що впливає на економічну безпеку України. Корумповані взаємовідносини все з більшою завзятістю витісняють правові та етичні взаємини між людьми, та із аномалії поступово реформуються у норму поведінки. На світовій арені Україна має статус надзвичайно корумпованої країни. За результатами дослідження антикорупційної організації - Transparency International, за 2023 рік Україна одержала 36 балів із 100 можливих у індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index - CPI) та посіла 104 місце з поміж 180 країн світу. [13].

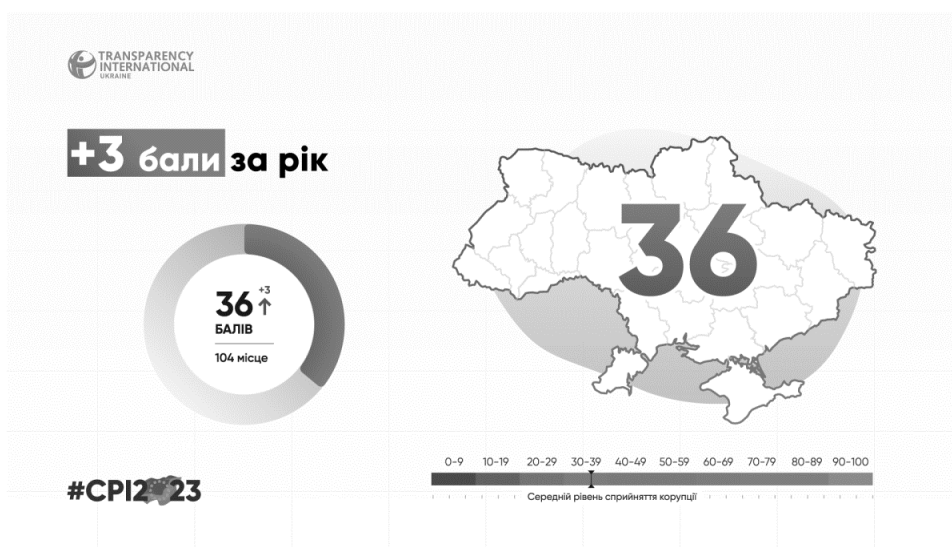

Рис.1.1. Індекс сприйняття корупції[13]

Термін «корупція» можна тлумачити з різних підходів. Згідно одного з трактувань - «корупція» походить від латинського терміну «corrumpere» - напруження декількох (більше двох осіб), на меті в яких є «псування», «ушкодження» врівноваженого процесу керування справами суспільства.

Інший підхід полягає в тому, що значення латинського терміну *corruptio* походить від двох кореневих слів *ruptum* (псувати, руйнувати, розбещувати) та *cor* (серце, душа, дух, розум). А отже, зміст корупції не в продажності публічних та інших службовців, а саме в порушенні цілісності того чи іншого об'єкта, і в тому числі органів державної влади.[40].

Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999) трактує корупцію як підкуп та продажність чиновниками за умови неналежного виконання своїх обов'язків чи поведінки отримувача хабаря, надання неналежних вигод або їх обіцянки[18].

В Законі України «Про запобігання корупції» №1700-VII від 14.10.2014 р.: «корупція – експлуатація особою, наданих їй робочих повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою отримання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей»[7]. Цей закон також зазначає, що корупційним правопорушенням являється умисне діяння, яке має властивості корупції, вчинене особою, за яке законом встановлено адміністративну, цивільно-правову, кримінальну і дисциплінарну відповідальність[7].

У новому тлумачному словнику української мови затверджено, що слово «корупція» описується як продажність, підкупність чиновників та громадських діячів[20].

А у юридичному тлумачнику корупцію визначено як об'єкт зловживання владою, що пов'язаний з підкупом посадових осіб, а також, як процес, із використанням посадовою особою своїх повноважень з метою особистого збагачення [51].

На погляд О.В. Терещука, явище корупції являється у двох точках бачення. З однієї точки зору, корупція є стійким зв'язком між представниками владно-управлінських структур зі злочинним осередком та догодження йому у протиправній діяльності за допомогою використання наділених їм державою повноважень, а з іншої, - це протиправне поводження службових осіб, зосереджене на особисте збагачення[40].

Е.В. Невмережицький роз'яснює корупцію як суспільно небезпечне явище, сутністю якого є формація негативних поглядів, настанов і діянь посадовців, інститутів влади, національних і міжнародних підприємств, установ, громадських організацій, зосереджених на задоволення особистих, групових або корпоративних інтересів шляхом використання свого службового становища, наперекір інтересам суспільства та держави [28].

В.В. Нонік охарактеризовує корупцію як негативний феномен, що «калічить» соціальне життя будь-якої країни. Зауважує, що корупційні проблеми залишаються одними з найуразливіших у системі органів державної влади. Вони призупиняють її розвиток, а протидія та ефективне запобігання корупції, здебільшого, не зорієнтовані на розуміння причин її виникнення[29].

К.М. Рудий та Д.В. Костенко окреслюють, що в Україні корупція є досить складним громадським явищем, що напрочуд несприятливо впливає на усі компоненти політичного і соціально-економічного розвитку громадян та держави, загрожує реалізації принципу правовладдя, народоправству та правам людини, надриває соціальну справедливість, санкціонованість публічних інститутів, достаток, завдає неправомірної шкоди громадськості, соціальному розвитку та національній безпеці[35; 22]

Виходячи з вищезазначених тверджень «корупція» основними ознаками корупції є:

- Наявність суб'єкта вчинення;
- Небезпека для суспільства та держави;

- Задоволення особистих потреб, збагачення;

На тлі повномасштабних конверсійних змін, що відбулися протягом останніх десятиліть корупція стала вкрай поширеним соціальним явищем, що, по своїй суті, реформувалося на буденну норму взаємовідносин у всіх сферах суспільного життя. Україна, на превеликий жаль, відноситься до тих держав, в яких корупція набула ендемічної форми, тобто нею захоплено усі сфери діяльності в нашій державі[15].

Для того щоб більш детально зрозуміти сутність, причини виникнення та чому корупція набула таких масштабів, варто розглянути історичні виявлення корупції у межах України.

Історично на теренах сучасної України корупція відстежувалась ще за часів Київської Русі(XI–XII ст.), де дружинники, у яких в повноваженнях також були функції бюрократії, зловживали наділеними обов’язками. В період татарської орди корупцію ,певною мірою, з використанням силових методів було придушено наказами Батия. А за часів Польщі прояви корупції були незначними і мали нерізкий «середньоевропейський» характер. Навіть Богдан Хмельницький постраждав від упередженості королівського суду, через часті прояви підтримки заможних сторін. І вже після перемоги Хмельницького над Річчю Посполитою хабарництво розцвіло з новою силою[21].

У XX ст. через бурхливі історичні події корупція почала вкорінюватися ще більше. Поділ світу на два кардинально різні соціально-економічні та політичні табори не лише не передувало подоланню корупції, а і в більшій мірі підтвердило її універсальний характер[24].

Намагання побороти корупцію в Україні тривали протягом всіх років її незалежності. Однак, незважаючи на активну роботу законодавчих та виконавчих гілок державної влади, правоохоронних органів України в повній мірі викоринити це явище не вийшло.

Узагальнюючи етапи боротьби з корупцією можна виділити такі періоди її розвитку:

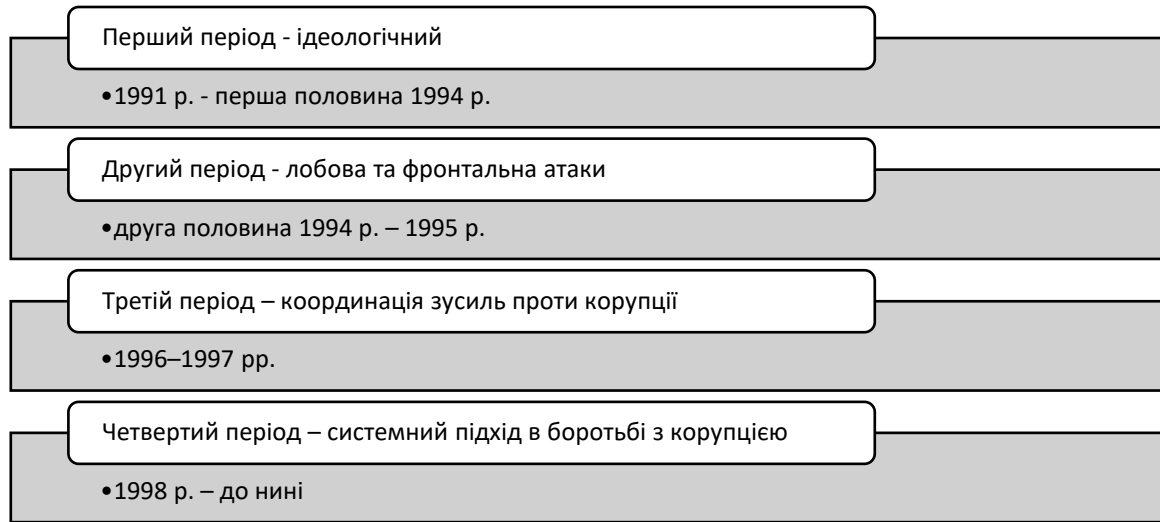

Рисунок 1.2. Періоди розвитку корупції

Джерело: складено автором на основі даних[21]

На першому етапі виникла та набула актуальності проблема подолання корупції. В той же час відбувалося поширення корупції у зручному оточені. Президент незалежної України Л. Кравчук, депутати Верховної Ради України першого демократичного скликання В. Чорновіл, С. Хмара, Л. Скорик, Г. Омельченко та інші звертали увагу на проблему корупції, як соціально-економічного явища, що шкодить суспільству, проте все залишилося на рівні розмов і гасел. В результаті чого частина українських чиновників скористалася слабкістю системи з метою особистого збагачення, а саме у 1993 році відбулося виведення у тінь 25 мільярдів гривень бюджетних коштів.

Під час другого періоду відбулося характерне запровадження поодиноких адміністративно-командних методів. Затверджено низку законів та указів, нормативно-правових актів направлених на подолання корупції, запроваджено компетентні слідчо-оперативні групи. Однак, неефективна система та обмеженість кадрових ресурсів не дали змоги досягнути бажаного результату.

У третьому періоді ухвалено програмні нормативні акти, серед яких Закони України «Про концепцію національної безпеки України», «Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби із злочинністю», та «Про Національну програму боротьби з корупцією». Водночас, здійснено оновлення Координаційного комітету із боротьби з корупцією та організованою злочинністю при Президентові України, реформовано підрозділи боротьби з організованою злочинністю у Державній податковій адміністрації, системі МВС, СБУ, утворено у складі податкової поліції - Управління боротьби з корупцією. 24 квітня 1997 року Президент України ухвалив Указ «Про створення Національного бюро розслідувань України», метою якого було посилення боротьби з організованою злочинністю, зокрема у мафіозних угрупованнях та з посадовими особами. Проте Верховна Рада України заблокувала цей Указ. У тому ж році здійснено антикорупційну операцію «чисті руки» під керівництвом Президента України, але подолати корупцію так і не вдалося, через те, що операція була спрямована на усунення наслідків, а не всебічних причин виникнення корупції. Юрій Кравченко – міністр закордонних справ на засіданні колегії Управління МВС України у Львівській області та облдержадміністрації у 1998 році наголосив, що сучасний підхід МВС буде спрямований на ліквідування економічного підґрунтя організованої злочинності і корупції, наголосивши на потребі глибшого трактування причин цього соціального явища[23].

Четвертий період виділяється запровадженням принципів комплексності та використанням методології системного підходу в боротьбі з тіньовим сектором економіки, зокрема корупцією. Кожного року на розширених лютневих засіданнях Координаційного комітету по боротьбі з корупцією Президент України Леонід Кучма наголошував на важливості злагоджених дій правоохоронних і державних органів для укріплення та зміцнення правопорядку та законності. Розроблено Урядову робочу групу, що здійснювала моніторинг тіньових процесів, а також займалася розробкою пропозицій щодо їх припинення.

Продовжували удосконалювати законодавчу базу під керівництвом Уряду України на чолі з Прем'єр-міністром[21].

Для подолання корупції в Україні доречно реалізувати послідовні організаційно-правові заходи, що ґрунтуються на методології системного підходу. В даному контексті слушно буде пригадати постулат Н. Вінера «Системи може протидіяти лише інша система, але вищого організаційного рівня»[4].

Значною мірою під впливом корупційних схем залишається сфера державного регулювання в Україні. Показовим прикладом виступають багаторічні махінації у системі державних закупівель. Кризові явища спостерігалися ще у 2004 році, а вже у 2005 році було прийнято оновлену редакцію закону про державні закупівлі, згідно з якою всі основні повноваження переходили до громадської організації «Тендерна палата України»[44].

Виходячи з умов сьогодення, злочинність набуває організованої структури, перш за все у секторі тіньової економіки із залученням корумпованих чиновників та можновладців, варто удосконалити механізми боротьби з нею.

Отже, корупція підлягала засудженню протягом усіх етапів розвитку суспільства, проте це не завадило їй діяти і до сьогодення. Історичний аналіз нам показує, що вона активно та динамічно розвивалася від початку зародження людської цивілізації. Ніяка економічна чи соціально-політична системи не мають цілковитого імунітету від цього небезпечного явища. Нового вигляду набирають лише її масштаби, форми прояву та можливості, що дуже залежить від відношення до неї суспільства і держави.

1.2. Моделі та концепції протидії корупції

У процесі побудови антикорупційної стратегії можна застосовувати різні підходи до трактування змісту цього інституту. Переважно виокремлюють три найбільш поширені підходи:

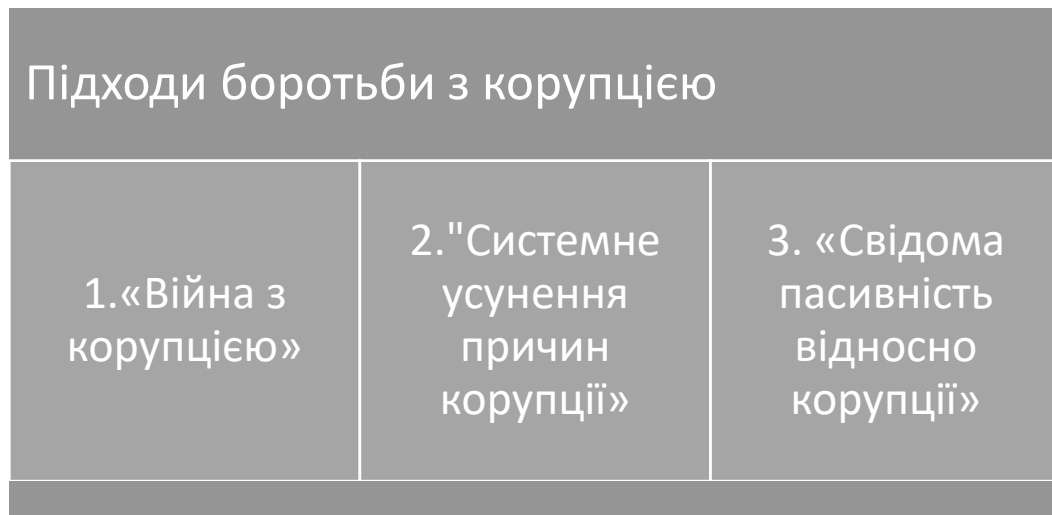

Рис.1.3. Підходи боротьби з корупцією

Джерело: сформовано автором за даними[10]

Перший підхід: «війна з корупцією» передбачає прийняття державою нормативно-правових актів із використання жорстоких санкцій, а також використання каральних засобів при боротьбі з корупцією.

Він дає відчутний результат при боротьбі з корупцією, проте має і багато недоліків, таких як: великі витрати на викриття корупціонерів, не викорінює причини корупції, порушується низка прав людини, збільшує загрозу виникнення стійких корупційних мереж, а також багато інших чинників, які не дають змогу везти ефективну боротьбу з корупцією.

Підхід під номером два «системне відсторонення причин корупції»: менш суворий, в порівнянні з першим, поєднує репресивні та просвітницькі засоби боротьби з корупцією, створюючи комбіновану систему протидії корупційним

злочинам. Він є напрочуд ефективним у боротьбі з корупцією, адже ламає соціальні практики, які підсилюють корупцію. Також підхід має універсальний характер і може застосовуватися в різних країнах. Недоліком є те, що він надто вузько трактує поведінку людини, обмежуючи її виключно економічними мотивами.

Третій підхід « свідомо пасивність відносно корупції»: полягає в тому, що активні дії не мають змоги подолати прояви корупції, а сама корупція – це тимчасове явище, яке зникне саме по собі, коли суспільство пройде трансформацію на більш ліберальне та демократичне з ринковою економікою.

Вагомою його перевагою, є те, що для своєї реалізації він не потребує фінансових, людських та матеріальних ресурсів, а також надає повну свободу суспільству. Але це в свою чергу може призвести до неконтрольованого зростання обсягу корупції і перетворення держави у клептократію[9].

Кожний із наведених підходів боротьби з корупцією знаходить своє місце у сучасному світі. Підхід свідомої пасивності до корупції являється найменш ефективним, адже є більш характерний для найменш розвинених країн Азії та Африки, де переважає безвладдя, хаос та дезорганізація. Власне, такий підхід зумовлює трансформацію держави у клептократію – державний устрій, в якому суттєву роль відіграють корумповані чиновники, злочинні угруповання та шахраї різних верств. Зазначений підхід – незважаючи на свою простоту та економічність, не несе жодних позитивних результатів. Лише рішучі дії та ефективна боротьба спроможні допомогти соціуму подолати корупцію, бо в іншому випадку, як з хворобою, надія на самовільне зникнення є дуже марною.

Наступний, також не ідеальний з численною кількістю недоліків підхід – війна з корупцією. Він розрахований на суворі покарання та залякування корупціонерів, щоб у свою чергу, мало відштовхнути їх від злочинів, проте нерідко стає тим чинником, що робить порушників більш обачнішими та обережнішими і спонукає їх шукати нові шляхи маскуванню своїх незаконних

діяльностей. До того ж, будь-які репресії та несвідомість населення у антикорупційних заходах можуть лише викликати опір зі сторони суспільства. Даний підхід лише зневолює корупцію переходити у більш витончені форми.

Прикладом такого підходу є Китайська народна республіка, яка застосовує жорстокі заходи, в тому числі, і смертну кару за корупцію. Однак, навіть за таких умов корупційна злочинність продовжує існувати, освоюється до нових викликів, вміло маскується та залишається важко виявленою.

Найрезультативнішим та найпопулярнішим виступає системний підхід боротьби з корупцією, який зорієнтований на причини прояву корупції. Основною перевагою цього підходу є вплив не лише на наслідки корупції, а на самі джерела проблеми.

Лідерами у запровадженні даного підходу є Королівство Нідерланди. Їхня антикорупційна стратегія ґрунтується на таких основних принципах:

- Моніторинг корумпованих сфер;
- Прозорість звітності;
- Гласність перед населенням;
- Суворі покарання для винних;
- Постійна звітність;
- Запровадження етичних стандартів.

Всі ці принципи спрямовані на формування взаємин прозорості та відповідальності, що робить корупцію нецікавою та складною при реалізації.

1.3. Інституційні механізми та правові інструменти протидії корупції

Першим антикорупційним нормативно-правовим актом у теперішній історії України можна вважати Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року №3723-ХІІ, у частині 2 статті 5 даного закону було зафіксовано заборону «вчиняти дії, що можуть бути розцінені як використання службового становища в корисливих цілях у власних інтересах, а також дії, які відповідно до чинного законодавства вважаються корупційними». Пізніше дані положення було вилучено у зв'язку з прийняттям Закону України «Про боротьбу з корупцією»[10].

Безперечно, прийняття Закону України «Про боротьбу з корупцією» виявилось істинним рішенням у регулюванні взаємовідносин у запобіганні та протидії корупції в Україні, проте його норми залишалися досить примітивними. А саме: відсутність згрупованих індивідуумів корупційних правопорушень, виразного правового визначення поняття корупція, переліку корупційних дій і санкцій за такі правопорушення.

Черговими спробами затвердити на законодавчому рівні поняття корупції був Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995 №356/95 ВР разом із Законом України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про боротьбу з корупцією»[9].

Окрім того, Указом президента України №367/98 від 24.08.98 було затверджено Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки, яка мала більш розширений перелік корупційних правопорушень на відміну від Закону України «Про боротьбу з корупцією».

Зокрема, до цих діянь відносилися:

- хабарництво;
- зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень та інші службові злочини;

- використання службового становища з метою розкрадання державного, колективного або приватного майна;
- неправомірне втручання з використанням службового становища у діяльність інших державних органів чи посадових осіб з метою перешкоджання виконанню ними своїх повноважень чи домогтися прийняти неправомірного рішення та інші[34].

Варто зазначити, що саме в концепції вперше було приділено увагу вивченню соціальних причин корупції, а також сформовано основні напрямки протидії корупції.

У 2006 році було видано Указ Президента України Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». Який містив у собі нові положення для виборчого процесу, судової гілки влади ба багатьох інших процесів.

Розпочинаючи з 1 січня 2006 р. Україна стала сороковим членом GRECO – органу Ради Європи з антикорупційного моніторингу. Згідно з Статутом GRECO метою даної організації є «удосконалення здатності її членів протистояти корупції за допомогою здійснення загальної оцінки та запровадження єдиного підходу згідно з міжнародних зобов'язань. Основними завданнями групи є: спостереження за дотриманням Керівних принципів боротьби з корупцією та контроль за здійсненням міжнародних законодавчих документів[12].

Доречно звернути увагу на Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції», що набув чинності з 1 липня 2011 року. Він врахував рекомендації, як українських, так міжнародних експертів, направлених на посилення антикорупційної політики в Україні.

Антикорупційне законодавство України впродовж 2012-2013 р. вагомо оновилося, що дало змогу здійснити вагомий поштовх в процесі здійснення антикорупційної діяльності.

З метою реформування системи запобігання корупції відповідно до міжнародних стандартів 14.10.2014 р. було прийнято Закон України «Про запобігання корупції» №1700-VII, який виступає головним законодавчим актом, що регулює запит запобігання і протидії корупції.

Новий Закон України «Про запобігання корупції» з'ясовує правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні. Він регламентує суть та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, а також виокремлює черговість усунення наслідків корупційних правопорушень[7].

Також до переліку нормативно-правової бази, окрім згаданих вище законів відносяться:

- Конституція України;
- Кримінальний кодекс України;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- Закон України «Про очищення влади»;
- Закон України «Про державну службу»;
- Указ Президента України «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявом і корупції»;
- Закон України «Про доступ до публічної інформації»;
- та інші.

Варто також відмітити, що з 20 червня 2022 року набрав чинності Закон України №2322-IX «Про засади державної антикорупційної політики України на 2021-2025 роки». Метою даного закону є досягнення вагомого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та місцевого самоврядування[8].

Розглядаючи Закон «Про засади державної антикорупційної політики України на 2021-2025 роки» ми вже можемо зробити певні висновки – настільки він був дієвий та перспективний, але фінальний результат буде вкінці 2025 року.

Загалом можна зробити висновки, що законодавча база з питань запобігання та протидії корупції в Україні є досить розвиненою, має достатньо нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність і функціонування державних інституцій. Але ефективність боротьби з корупцією визначається не кількістю інструментів, а їх якістю та ефективністю, тому подальша діяльність з реформування нормативно-правової бази повинна враховувати військову ситуацію, та ввести корективи до антикорупційної політики загалом.

Висновки до розділу 1

З досліджуваної інформації, можна зробити висновок, що корупція виступає не лише як зловживання владою та службовим становищем з метою власного збагачення, а й потенційно небезпечною загрозою для сталого та стабільного розвитку держави, вона підриває довіру до публічних інститутів та порушує принципи соціальної справедливості.

Крізь призму історичних подій – корупція еволюціонувала на території сучасної України від зародження Київської Русі до теперішньої критичної форми, що шкодить та руйнує всі сфери суспільного життя. Методи її протидії завжди мали різноплановий та періодичний характер, що не давали змоги ефективно протидіяти корупції, проте все ж таки дали значний поштовх для удосконалення правових норм та інструментів протидії.

Важливим етапом у боротьбі з корупцією стали закони прийняті у 2011 та 2014 роках, що запровадили сучасні принципи боротьби з корупцією та

затвердження антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки, яка спрямована на підвищення ефективності державних інституцій у протидії корупції.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Аналіз впливу корупції на економіку держави

Неможливо оминати той факт, що Україна на сьогоднішній день займає передові позиції по проявах корупції, що є вкрай негативним аспектом для розвитку економіки. А враховуючи те, що ми живемо в умовах воєнного стану – сутність негативного впливу корупції на наше економічне середовище загострює цю проблему з кожним днем все більше і більше, оскільки це перш за все порушує фінансово-економічну стабільність держави.

Глобалізація економічної системи наростила нові загрози, які провокують поширення корупції на міжнародному рівні, що дає змогу їй вийти за кордон окремих країн та проникнути у глобальні інституції, сильно впливаючи на будову міжнародних відносин. Зокрема це проявляється в залежності слабших країн від сильніших та супроводжується суттєвими правопорушеннями, неефективним управлінням, маніпулюванням, загостренням конкуренції на міжнародній арені. Як би того не хотілось, але до таких «слабших країн» відноситься і наша країна і очевидно, що прояви корупції як з боку міжнародних партнерів так і внутрішні – знижують результативність державного управління, призводять до недоцільного використання коштів з державного бюджету та ресурсів, збільшують державний борг, а також ускладнюють реалізацію стратегічних економічних програм розвитку економіки.

Варто також зазначити, що корупція має вагомий вплив на інвестиційний клімат країни, який в свою чергу впливає на її економічну стабільність. Відповідно з даними Європейської бізнес асоціації (ЕБА) – високий рівень корупції тісно пов'язаний зі значним зниженням обсягів прямих іноземних інвестицій (ПІІ)[31]. Корупційні одиниці у правовій системі та нестабільність

економічних умов відштовхують іноземних інвесторів і значно збільшують ризики для бізнесу. Це в свою чергу зменшує інвестиційну привабливість країни для іноземного капіталу та гальмує технологічний прогрес і економічне зростання[36].

Вкладчики обирають ті країни, які мають низький рівень корупції, що надає їм змогу знизити операційні ризики та передбачити прийняття необхідних правових та адміністративних процедур.

Низький рівень прямих іноземних інвестицій створює обмеження для розвитку інфраструктури, реалізації наукових досліджень та запровадження технологічного вдосконалення, що є важливою складовою для забезпечення сталого економічного зростання та підвищення рівня добробуту населення. Відсутність достатніх інвестицій тягне за собою старіння виробничих потужностей, низьку продуктивність праці та відсутність новоутворень, що загрожує економічній безпеці країни[45].

**Прямі іноземні інвестиції в Україні
в 2024 р. (млн. дол. США)**

2024	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
I кв.	1838	+1686	-87	-123	+1925	+1559.5%
II кв.						
III кв.						
IV кв.						
за рік	1838		-87		+1925	

о без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Рис. 2.1 Прямі іноземні інвестиції[14]

Як ми бачимо, за перший квартал 2024 року спостерігалось збільшення прямих іноземних інвестицій. Це свідчить про те, що навіть на тлі війни відбувається відновлення інтересу до української економіки. Вагома частина інвестицій, а це близько 70%, належать до реінвестування доходів, що свідчить про довіру вкладників, які вже працюють в країні.

У I кварталі 2024 року найбільший притік прямих іноземних інвестицій спостерігався у наступних секторах економіки:[43]

- Добувна промисловість – 530 млн.дол.
- Торгівля – 493 млн.дол.
- Фінансовий сектор – 256 млн.дол.

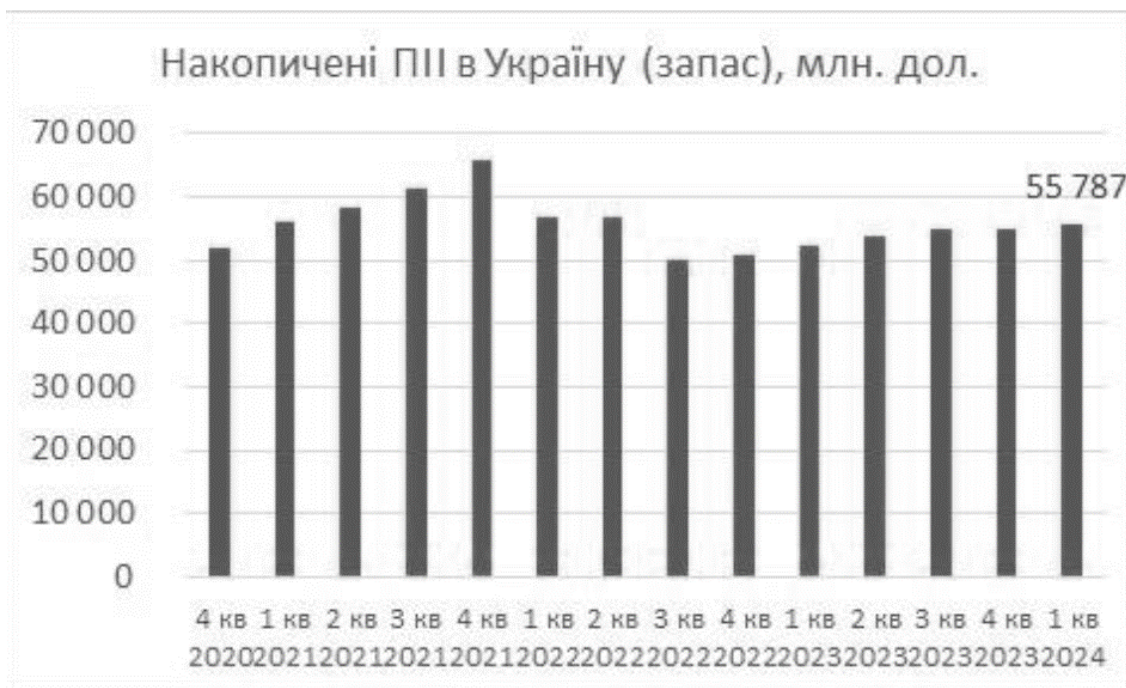

Рис. 2.2 Запас прямих іноземних інвестицій у I кварталі 2024 року [43]

Хоч і поточний обсяг накопичених ПІІ складає 55,787 млн.дол., він все одно нижчий з довоєнним (кінець 2021) на 15%. На цей результат також значно

вплинули обмеження на транскордонні перекази в тому числі на виведення дивідендів.

Також, як вже згадувалося раніше в першому питанні, Україна отримала 36 балів в Індексі сприйняття корупції та посіла 104 місце поміж 180 країн. Що стало значущим не лише для України, яка продемонструвала свій найкращий результат, а це також виявилось одним з найкращих результатів у світі за попередній рік.

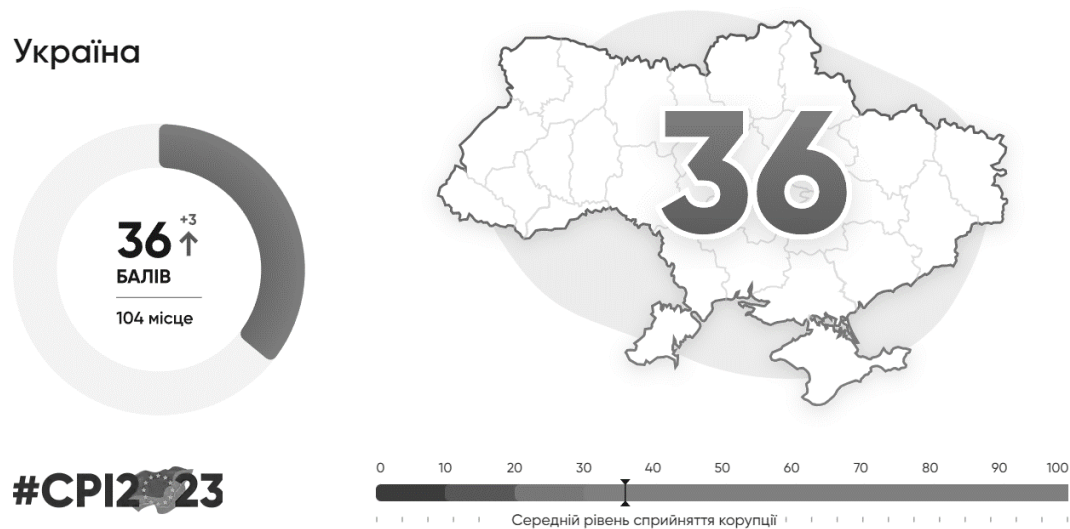

Рис.2.3 Рівень сприйняття корупції[13]

Такий стрімкий результат може свідчити про те, що іноземних партнерів приваблює зменшення рівня корупції і ще раз вказує на пряму залежність між рівнем корупції та іноземними інвестиціями. Також доречно звернути увагу на розвиток тіньової економіки, адже у період війни це питання стає все більш актуальним.

Очевидно, тіньова економіка буде зростати та займати панівне становище у тій країні, де присутня корупція, яка являє собою неконтрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін та споживання матеріальних благ,

цінностей та послуг. Причин виникнення тіньової економіки є досить багато. Їх ми можемо сформулювати у чотири загальні групи: фінансово-економічні, соціально-політичні, правові та адміністративні (табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Передумови виникнення тіньової економіки

Групи чинників	Причини формування
Фінансово-економічні	• Фінансові кризи; • Надмірне оподаткування; • Складний механізм розрахунку податків; • Схильність до взаємозв'язку бізнесу з кримінальними підрозділами;
Правові	• Відсутність чіткого розмежування між тіньовою та офіційною діяльністю; • Недостатня підготовка працівників правоохоронних закладів; • Недосвідченість населення у правових аспектах;
Адміністративні	• Некомпетентність державного управлінського апарату; • Адміністративні бар'єри для легального бізнесу;
Соціально-політичні	• Подвійне оподаткування; • Низький рівень соціальних благ; • Деградація культури; • Тіньова зайнятість;

Джерело: сформовано автором на основі даних [47]

Дослідження завіряють, що в країнах з високим рівнем корупції тіньова економіка може становити 30-40% від загального ВВП, що закладає серйозні виклики для здійснення фіскальної політики та гарантії фінансової стабільності[32].

Наслідками тіньової економіки можуть бути:

- Дефіцит державного бюджету;
- Збільшення частки тіньового капіталу;
- Збільшення розміру зовнішнього та внутрішнього боргу;
- Зменшення інвестиційної привабливості.

Відтак, боротьба з корупцією та подолання розповсюдження тіньової економіки є потенційно важливими для посилення економічної безпеки держави. Вкрай необхідно запроваджувати ефективні антикорупційні заходи, забезпечувати максимальну прозорість державних органів влади та впроваджувати заходи на підтримку малого та середнього бізнесу. Адже лише інтегрований підхід, дасть змогу протистояти тіньовій економіці та корупції загалом.

2.2. Оцінка впливу діяльності Державної служби фінансового моніторингу на рівень корупції

Державна служба фінансового моніторингу України здійснює функції підрозділу фінансової розвідки (ПФР, Financial Intelligence Unit, FIU) та є національним центром для накопичення та аналізу інформації про підозрілі операції, які мають відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення[30].

Даний орган здійснює моніторинг операцій пов'язаних із відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженні зброї масового знищення, яка здійснюється в умовах повномасштабної збройної агресії проти України[11].

Держфінмоніторинг надає особливу увагу розслідуванню злочинів пов'язаних з відмивання брудних коштів, одержаних від корупційних злочинів, розкрадання та привласнення державних коштів та майна.

У 2023 році Держфінмоніторингом передано до правоохоронних органів 250 матеріалів (86 сумарних та 164 додаткових узагальнених матеріали), що запідозрені у вчиненні корупційних злочинів. За наданими матеріалами загальна сума фінансових транзакцій, які можуть бути залучені у легалізації коштів та вчиненні кримінального правопорушення, сумарно становить 15,5 млрд гривень. А також у цьому році до правоохоронних органів надійшло 114 матеріалів, які мали відношення до шахрайського заволодіння коштами фізичних та юридичних осіб. За наданими матеріалами сума фінансових операцій становить 0,6 млрд гривень[11].

Шахрайське привласнення коштів здійснювалося в результаті таких дій (рис.2.4)

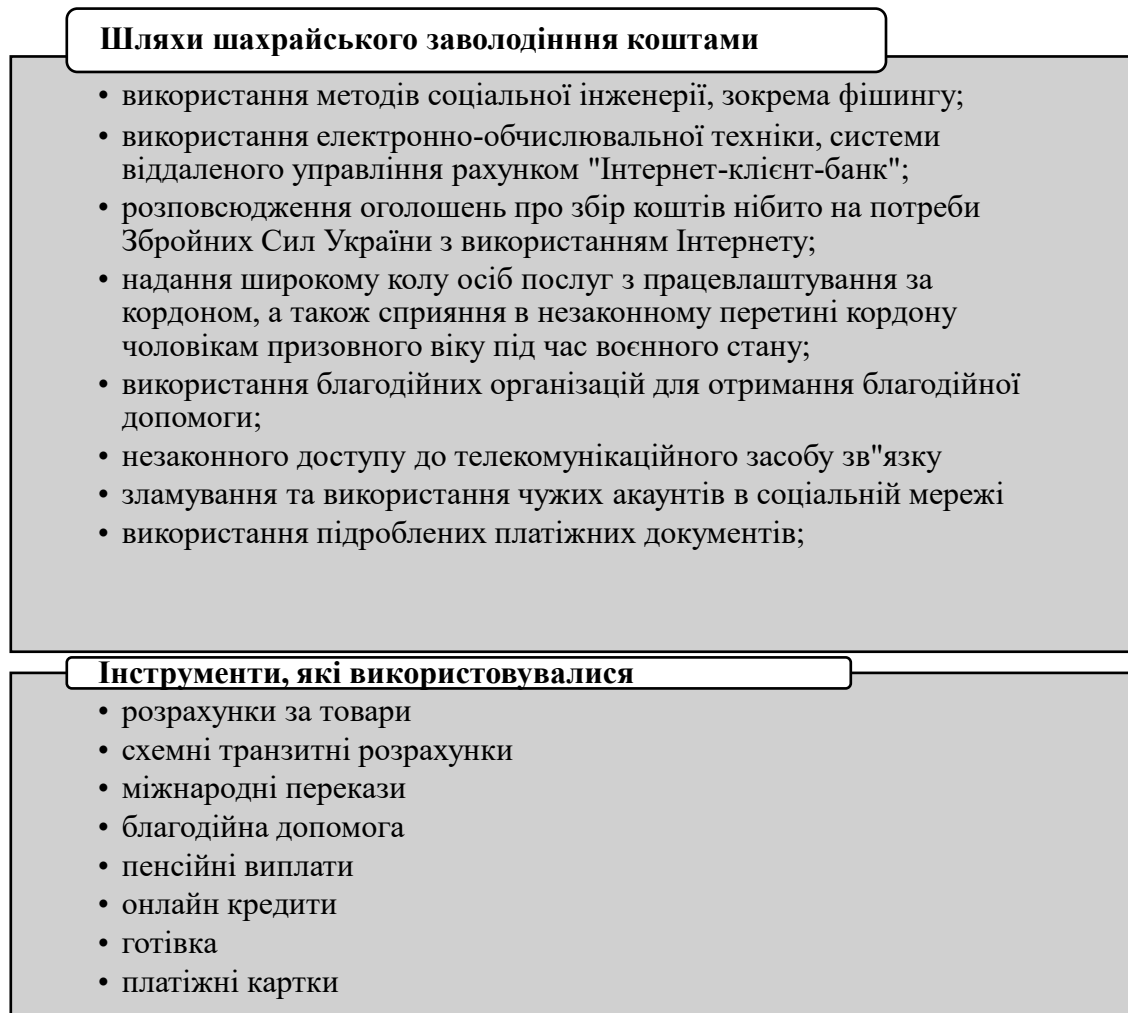

Рис. 2.4. Шляхи та інструменти шахрайського привласнення коштів

Джерело: сформовано автором на основі даних[11]

Якщо проаналізувати шляхи та інструменти шахрайського привласнення коштів, то ми можемо побачити, що вони вдосконалилися та абстрагувалися під умови сьогодення, зокрема із використанням новітніх технологій та соціальної інженерії, а це свідчить про значні виклики для фінансової безпеки держави, особливо в умовах військового стану.

Первинна обробка інформації, яка потрапляє до Держфінмоніторингу обробляється за допомогою – ІСФМ – єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії відмивання грошей, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Отриманні повідомлення розділяються за рівнем ризику та належать докладному обґрунтуванню. За підсумками аналізу створюється досьє для виконання фінансових розслідувань.

Протягом 2023 року Держфінмоніторингом отримано від СПФМ з визначеними ознаками підозр – 98 535 кейсових повідомлень про підозрілі фінансові операції. За результатами проведеного аналізу сформовано 6785 досьє (рис. 2.4.)[11].

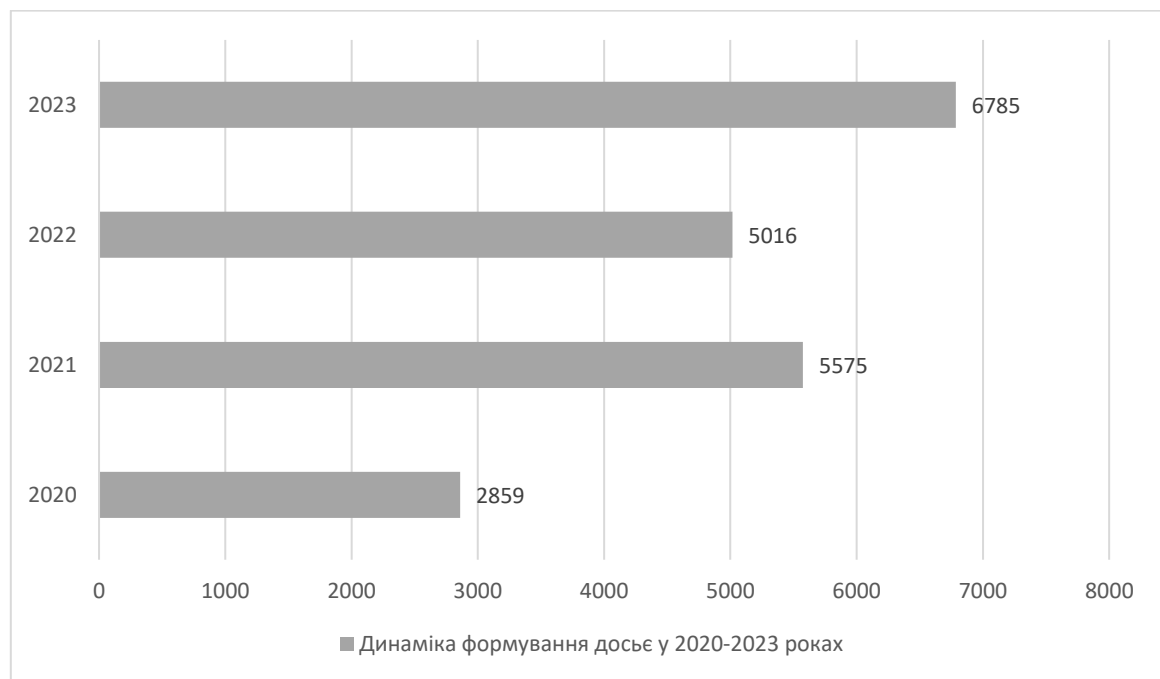

Рис. 2.5 Динаміка формування досьє у 2020-2023 роках

Джерело: сформована автором на основі даних[11]

З наведених даних бачимо, що упродовж аналізованих років спостерігається тенденція до збільшення кількості досьє, якщо у 2020 році було

відкрито 2859 досьє, то у 2023 році ця кількість зросла у трохи більше ніж у 2 рази і становила – 6785 досьє. А це у свою чергу означає про зростання кількості розпочатих фінансових розслідувань.

Також варто зазначити, що від початку використання ІСФМ Державною службою фінансового моніторингу було проаналізовано 57 852 061 сповіщень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, у 2023 році таких сповіщень надійшло – 1 432 684, з яких 1 429 594 було взято на облік (рис.2.5.)

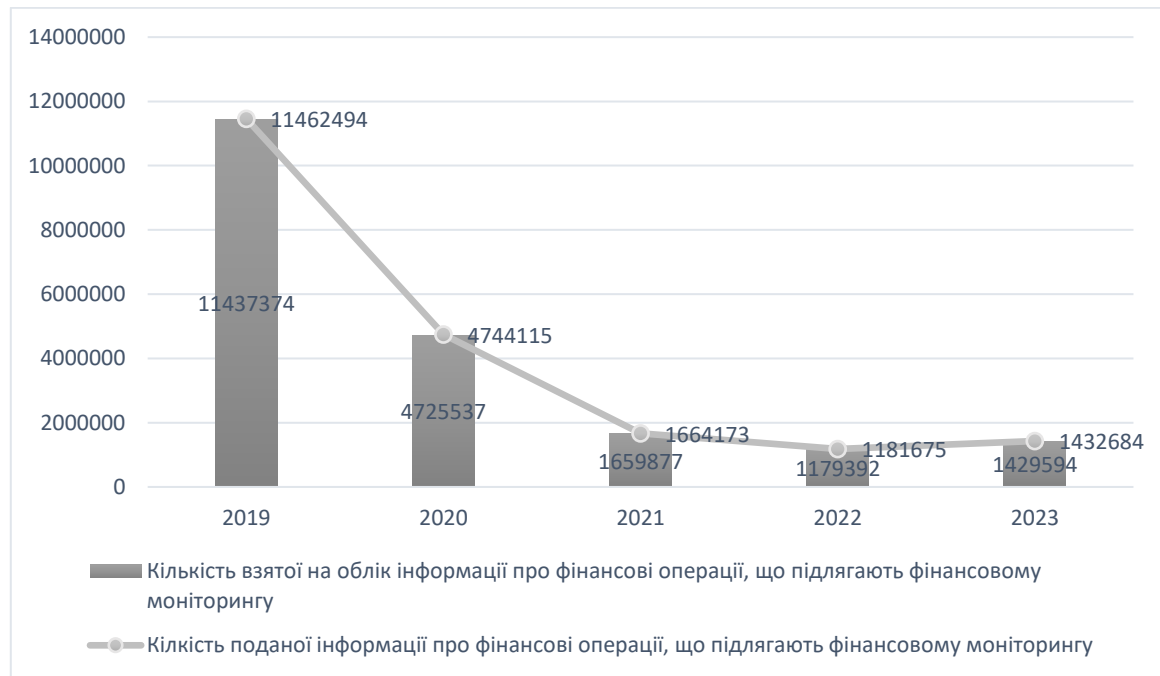

Рис.2.6. Кількість отриманих та взятих на облік повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу

Джерело: сформовано автором на основі даних[11]

Якщо поглянути на статистику, що подана на (рис 2.6), то ми бачимо, що у 2023 році кількість взятої на облік інформації про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу на 99,9% співпадає з кількістю поданої

інформації про фінансові операції. А також варто зазначити, що в 2023 році кількість цієї інформації збільшилась на 250 202 тис, або на 21,2% у зіставленні з 2022 роком.

У подані звітів найактивнішими суб'єктами первинного фінансового моніторингу є банки, вони передають більшу частину повідомлень про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу (рис.2.6)

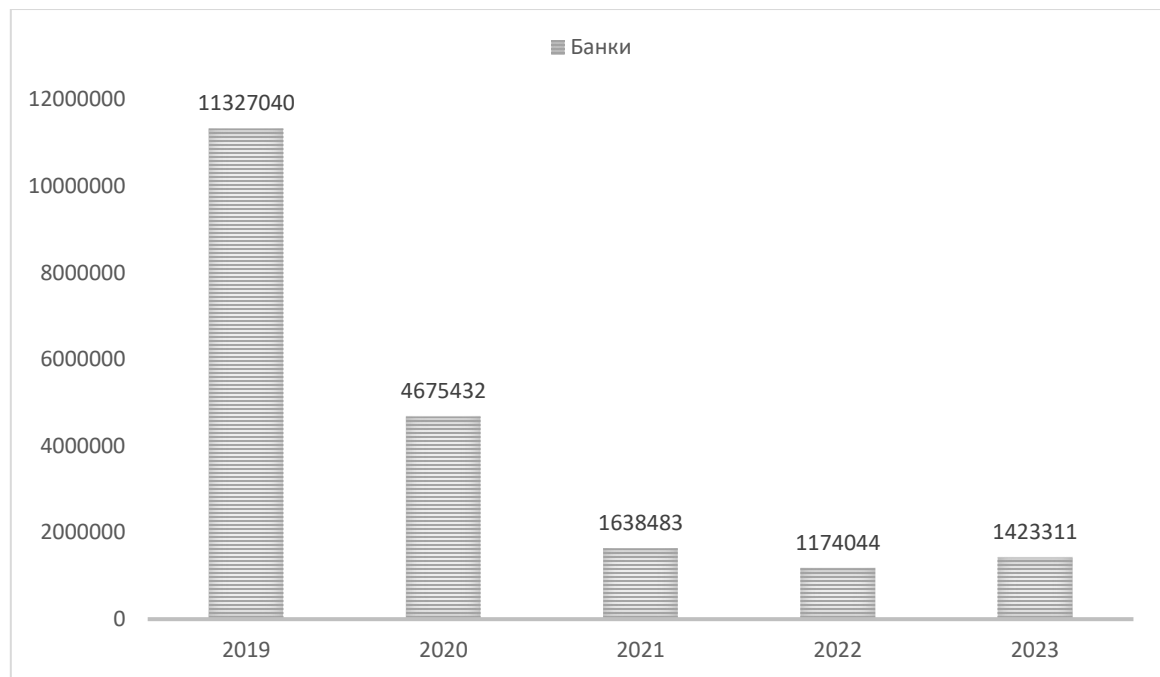

Рис.2.7. Динаміка взятих на облік Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції, які надійшли від банків протягом 2019-2023 років

Джерело: сформовано автором на основі даних[11]

За 2023 рік відсоток повідомлень про фінансові операції, які було взято на облік Державною службою фінансового моніторингу від банківських установ становив 99,6% від загальної кількості сповіщень про фінансові операції, що підлягали фінансовому моніторингу.

Отже, Державна служба фінансового моніторингу виступає основним органом у виявленні та протидії корупційним злочинам та відмиванню коштів. З допомогою застосування сучасних інформаційних систем, таких як ІСФМ, вагомо збільшилась кількість розпочатих фінансових розслідувань, а це в свою чергу свідчить про ефективність механізмів фінансового моніторингу, що неабияк допоможе в боротьбі з корупцією.

2.3 Оцінка ефективності антикорупційних органів в контексті чинного законодавства в Україні

З початку 2014 року, Україна вжила беззаперечних заходів для зменшення рівня корупції в суспільному житті. Жодній пострадянській державі, за винятком країн Балтії та Грузії, за такий короткий проміжок часу не вдалося втілити стільки важливих заходів, спрямованих на звуження кола можливостей для проведення корупційних обходів, одночасно із створенням нових органів для боротьби з корупцією та реформування чинних судових та правоохоронних органів. На даний час, результати досить неоднозначні. Досить відчутний прогрес на шляху підвищення рівня прозорості та зменшення можливостей для неналежного використання адміністративного ресурсу, переважають спроби притягти до відповідальності чиновників, котрі зловживали і зловживають службовим становищем. Антикорупціонери з насмішкою зазначають, що через такі незбалансовані результати Україна стала, мабуть, найбільш відкрито корумпованою країною в світі[48].

У продовж 2015-2017 років реформатори з України та їхні міжнародні партнери приділили значну увагу створенню нових офіційних структур і розробці

процедур, спрямованих на відкриття і розслідування корупційних об'єктів, а також переслідування корупціонерів найвищої ланки[48].

Тож доречно провезти аналіз: наскільки ефективно працюють органи антикорупційної інфраструктури, серед яких виділяють:

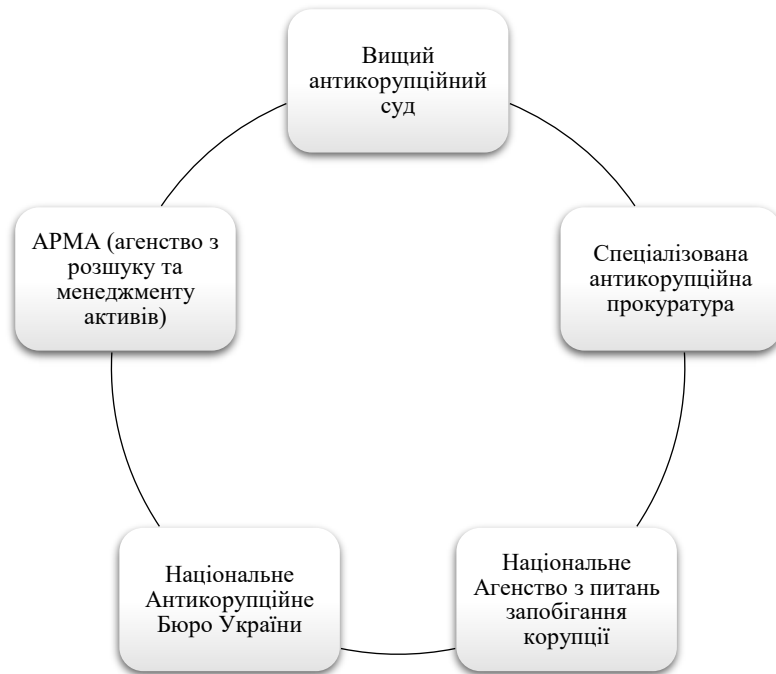

Рис.2.8. Органи антикорупційної структури

Джерело: сформовано автором на основі даних[39]

Опираючись на дослідження Transparency international Ukraine, які вже провели друге Дослідження спроможності, управління і взаємодії органів антикорупційної інфраструктури України 2023 року, яке було здійснене за допомогою Проєкту USAID «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія»»

Опираючись на отримані результати, антикорупційні органи покращили свій середній загальний бал з попереднього дослідження 2020 року на пів бала – з 3,4 до 3,9. При цьому найкращий результат отримав Вищий Антикорупційний суд – 4,6 балів, а найгірший Агентство з розшуку та менеджменту активів (далі АРМА) – 3,4 бали[39].

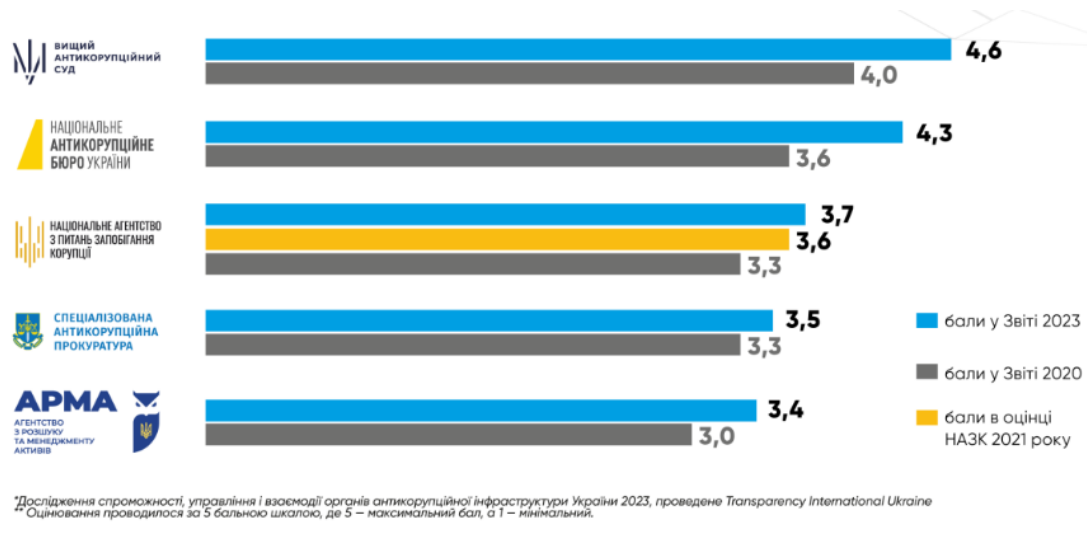

Рис.2.9. Результати оцінки органів антикорекосистеми [39]

Оцінювання антикорупційних органів здійснювалося за п'ятибальною шкалою, де 1 – це мінімальний бал, а 5 – максимальний. В результаті дослідження, аналізовані органи отримали такі бали[39] :

- Вищий антикорупційний суд (далі ВАКС) – 4,6 бала (у 2020 році – 4,0 бала)
- Спеціальна антикорупційна прокуратура (далі САП) – 3,5 бала (у 2020 році – 3,3 бала)
- Національне антикорупційне бюро України (далі НАБУ) – 4,3 бала (у 2020 році – 3,6 бала)
- Національне агентство з питань запобігання корупції (далі НАЗК) – 3,7 бала (у 2020 році – 3,3 бала)

- Агентство з розшуку та менеджменту активів (далі АРМА) – 3, 4 бали (у 2020 році – 3,0 бали)

З досліджуваних даних, ми можемо побачити, що кожен з органів покращив статистику у порівнянні з 2020 роком, найбільш результативним виявилися ВАКС та НАБУ, які збільшили бали на 0,6 та 0,7 відповідно. Найменш результативним виявилось зростання САП, яке піднялося всього на 0,2 бали.

На рисунку 2.8 подана оцінка спроможності управління і взаємодії ВАКС, зокрема можна побачити, що з 22 рекомендацій, що були запропоновані антикорупційними органами в результаті даного дослідження було виконано - 4 рекомендації, частково виконано – 7 рекомендацій, та 11 рекомендацій було не виконано (рис.2.8)

Рис.2.8 Оцінка спроможності управління і взаємодії ВАКС [39]

Отже з даної статистики бачимо, що виконано менше половини, а це не найкращий показник, тому потрібно докласти більше зусиль, щоб вийти хоч на половину виконаних завдань, а також щоб були відчутні позитивні зміни.

Висновки до розділу 2

На основі дослідженої інформації можна зробити такі висновки: в умовах військового стану корупція несе вагому загрозу та шкоду фінансово-економічній безпеці держави. Також, вона постає тим дестабілізуючим чинником, який заважає залучати іноземні інвестиції, які потенційно важливі для стабілізації, відновлення та розвитку економіки.

Аналізовані дані нам показують, що відбувся ріст іноземних інвестицій, хоч і не в такій кількості, як в довоєнний період, проте все ж таки є. Також корупція спонукає до розвитку тіньової економіки, що в більшій мірі затрудняє фінансову стабільність та зменшує бюджетні надходження від окремих галузей економіки і стимулює ріст податкових надходжень.

В умовах війни в Україні найбільшої перспективи мають антикорупційні заходи та робота державних антикорупційних органів, а особливо Державної служби фінансового моніторингу, яка веде активну боротьбу з корупційними діями в державі.

Все ж таки, навіть маючи прогрес у боротьбі з корупцією та тіньовою економікою Україна повинна вдосконалювати інструменти протидії цьому негативному явищу та впроваджувати зміцнення антикорупційних структур, адже саме ефективна боротьба з корупцією дає можливість забезпечити економічне зростання країни та її суб'єктів господарювання.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1 Світовий досвід реалізації антикорупційної політики

Міжнародний досвід у сфері антикорупційної політики показує багатогранні підходи та методи боротьби з корупцією, які беруть до уваги унікальні виклики та підходи кожної окремої країни. Не акцентуючи уваги на різних культурах, економічних та політичних підґрунтях - успішність антикорупційних стратегій здебільшого базується на декількох універсальних принципах та стратегіях[38]:

Рис.3.1. Принципи реалізації антикорупційної політики

Джерело: створено автором на основі даних[1]

Міжнародний досвід повинен суттєво зацікавити Україну, бо саме їхні розробки можуть бути потенційно важливим інструментом при подоланні корупції, а також вони можуть бути рішучим поштовхом у процесі формування

нормативно-правових актів, які спрямовані на усунення впливу корупції в державному управлінні.

Не звертаючи уваги на багатокультурність, економічних та політичних змістів, ефективна антикорупційна політика зазвичай ґрунтується на кількох основних стратегіях та принципах.

Прикладом однієї з таких стратегій є жорстке антикорупційне законодавство Сінгапуру, яке прийнято вважати найбільш ефективним. Ця країна стала зачинателем у боротьбі з корупцією, запровадивши сукупний підхід, орієнтований на такі три основні завдання[16]:

- Відсторонення від державного апарату хабарників;
- Посилення правової регламентації повноважень чиновників та спрощення бюрократичних процедур;
- Контроль за дотриманням стандартів етичного характеру діяльності держслужбовців[49].

Сінгапуром передбачено антикорупційну стратегію, яка охоплювала комплекс заходів, з яких доречно виділити два основні етапи. На першому етапі внесені зміни до законодавства, зокрема ухвалено Акт з питань запобігання корупції, що включає чіткий перелік діянь корупційного типу, передбачає безжальні покарання за їх вчинення, включаючи позбавлення волі терміном до 5-ти років чи штраф 100 тис. доларів. А також було утворено Бюро з розслідування корупційних випадків, із розширеними повноваженнями[42].

Другий етап ґрунтується на підвищенні стандартів підбору кадрового державного апарату. Це в свою чергу включало жорстокий підхід до вибору персоналу та репресивні методи, що мало прояв у численних звільненнях працівників митниці та інших державних підрозділів, які не відповідали новим стандартам[42].

Сінгапурський досвід ще раз підтверджує, що послідовна і системна антикорупційна політика з увагою на суворе законодавство може вагомо зменшити рівень корупції.

Інший приклад – Скандинавські країни, а саме Фінляндія, яка досягла вагомих показників при подоланні корупції, а згідно з індексом прийняття корупції, вона являється найменш корумпованою державою у світі. Саме завдяки принциповій судовій системі на неї не мають впливу суб'єкти з високим соціальним статусом.

У Фінляндії державній службі притаманний високий ступінь професійності й сталістю складу держслужбовців, що обумовлено гарантованою системою високого соціального і матеріального забезпечення державних чиновників. Ця держава належить до тих європейських країн, де відсутні спеціальні антикорупційні органи. Їхні повноваження виконують Канцлер юстиції та Омбудсмен Парламенту, що наділені широкими операційними повноваженнями з питань розслідування та застосування заходів впливу[42].

Також доречно проаналізувати корупційний досвід Грузії, яка сформувала потужний механізм протидії корупції і має дуже гарний, успішний та унікальний досвід у боротьбі з нею. Вагома частка аспектів з якого може бути застосована в тих країнах, що мають ідентичні проблеми.

Вона вибрала для себе кардинальну стратегію протидії корупції, а саме граничне зменшення повноважень держави в регулюванні суспільних процесів. Можливо, метою цих заходів була потенційна необхідність докорінно покращити інвестиційний клімат в країні, та досягти вагомого розвитку сектору неконтрольованого державою. Даний підхід передбачав зменшення частки державного апарату, максимальна зміна форми власності, реформи митної та податкової систем, заснування вільних економічних зон[46].

Вагомий вплив на боротьбу з корупцією мають також і міжнародні організації. Групи держав по боротьбі з корупцією (далі в тексті «GRECO») –

орган Ради Європи з антикорупційного моніторингу. На меті в Групі є удосконалення компетентності її членів в боротьбі з корупцією для запровадження заходів через досить динамічний процес спільного оцінювання методів проведення та однакового впливу згідно з їхніми зобов'язаннями в цій сфері[19]. Група надає державам рекомендації по удосконаленню законодавства, а також здійснює моніторинг країн щодо дотримання антикорупційних стандартів, спонукає до практичних та інституційних реформ.

Наступним органом міжнародної боротьби з корупцією, а зокрема боротьби з відмиванням коштів є - Група з розробки фінансових заходів з відмивання грошей (далі FATF) - це міжурядова структура, головними завданнями якої є сприяння та створення стратегії боротьби з відмиванням грошей як на національному, так і на міжнародному рівні. Таким чином, Група є «органом формування стратегії», діяльність якого зосереджена на формування необхідної політичної волі для впровадження реформування національного законодавства та регуляторної системи з метою боротьби із відмиванням грошей[30].

FATF здійснює нагляд за успіхами країн – членів за виконанням заходів боротьби з відмиванням коштів, розглядає методи відмивання грошей та контрзаходи, а також сприяє прийняттю та реалізації заходів боротьби з відмиванням грошей у всесвітньому масштабі. У здійсненні своєї діяльності FATF співпрацює з іншими міжнародними органами, що протидіють відмиванню грошей [30].

Доречно відмітити, що міжнародний досвід показує – наскільки важливим являється незалежність антикорупційних органів, які повинні мати належні повноваження та ресурси для ефективного здійснення своїх функцій. Адже, у тих країнах, що мають антикорупційні органи з високим рівнем автономії, а це Нідерланди на Нова Зеландія, спостерігається низький рівень корупції, та максимально ефективна їх діяльність.

Україні доречно використовувати такі приклади при формуванні власної антикорупційної стратегії, тому що саме реалізація найкращих світових практик у національну економіку дасть змогу посилити боротьбу з корупцією та досягнути значних результатів. Міжнародний досвід також показує, що участь громадськості та постійний контроль за діяльністю органів влади потенційно важливий для успіху у реалізації антикорупційних реформ.

Отже, саме аналіз антикорупційної політики та міжнародного досвіду дасть змогу Україні прийняти найефективніші підходи та стратегії, які дадуть змогу створити відповідальне та прозоре державне управління.

3.2 Сучасний стан та напрями удосконалення антикорупційної політики України

Антикорупційна стратегія України на 2021-2025 роки спрямована на визнання суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також гарантування злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування[26]. Корупція розглядалася не лише, як потенційна загроза для економічного зростання, але як і загроза для розширення демократичних інститутів.

Попередня Антикорупційна стратегія, а саме за 2014-2017 роки мала потенційно високий антикорупційний потенціал, пов'язаний з формуванням антикорупційних інститутів, прийняття низки нормативно-правових актів щодо протидії корупції та запровадження електронного декларування. Більшість положень даної стратегії було виконано, проте реалізувати її до кінця не вдалося. А це з іншої сторони дало можливість проаналізувати помилки, розглянути думки експертів, інтереси бізнесу та сформулювати нові стратегічні шляхи подолання корупції на майбутні роки.

Концепцією Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки є максимальне зниження рівня корупції у сферах, що найбільше схильні до корупційних злочинів, а саме: сектор оборони, митна справа, система оподаткування, система судочинства, органи правопорядку, у сфері державного регулювання економічного розвитку, будівництві, земельних відносинах, охороні здоров'я, соціального захисту населення. Для ефективного впровадження цих заходів доречно радикально змінити нормативно-правове забезпечення антикорупційної політики, осучаснити антикорупційні органи та посилити відповідальність всіх сторін корупційних дій.

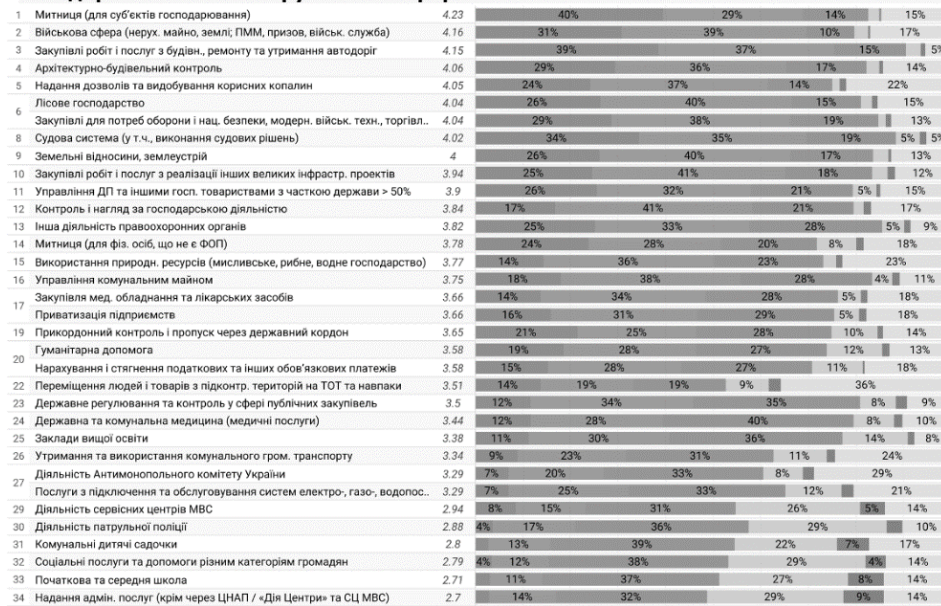
Сучасна антикорупційна політика, яка сформована на основі аналізу корупційних злочинів в Україні, ефективності антикорупційної політики та міжнародних стандартів, дала змогу сформувати такі, потенційно важливі, принципи антикорупційної політики на 2021-2025 роки:

1. Модернізація функцій місцевого самоврядування та держави;
2. Цифровізація виконання повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорість їхньої діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;
3. Створення більш зручних та легальних альтернатив корупційним практикам з метою задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;
4. Гарантування невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та по'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин;
5. Формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права[27].

Застосування даних принципів дає змогу ефективно протидіяти корупції у всіх сферах державної політики. Адже, якщо поглянути на індекс сприйняття поширеності корупції в сферах державної політики(рис.3.1.), то ми побачимо, що

найбільш корумпованими сферами виступають: митниця, військова сфера та публічні закупівлі для автодоріг. Основною причиною корумпованості цих сфер, на нашу думку є відсутність цифрової трансформації реалізації повноважень, прозорості діяльності та відкритості даних.

Опитані експерти сприймають митницю, військову сферу та публічні закупівлі для автодоріг як найбільш корумповані сфери

Розраховано Індекс сприйняття поширеності корупції в сферах (за 5-бальною шкалою)

Питання: «На Вашу думку, наскільки корупція поширена в таких сферах?»

Дуже поширена, Дещо поширена, Інколи поширена, інколи ні, Майже відсутня, Відсутня, Важко сказати / Відмова

Рис.3.1 Індекс сприйняття поширеності корупції в сферах державної політики за 2023 рік

Джерело: сформовано автором на основі даних[26]

Підсумки першого півріччя 2024 року свідчать, що Національне антикорупційне бюро України (далі НАБУ) і Спеціальна антикорупційна прокуратура (далі САП) у викоріненні корупції виходять на потенційно новий рівень: останні скандальні справи стосуються не лише колишніх, а й чинних топпосадовців, які вчиняють корупційні злочини тут і зараз[18]. НАБУ і САП продовжують тримати у центрі уваги зловживання в державному секторі. З січня до червня включно детективам вдалося викрити злочини з боку посадовців найбільших українських державних підприємств, як-от «Укренерго» та «Укргазвидобування»[27].

На основі антикорупційної програми України на 2021-2025 роки, доречно виділити заходи які мають бути запроваджені для подолання корупційних злочинів (табл.3.1.):

Таблиця 3.1

Заходи подолання корупційних злочинів

№	Сфера	Основні заходи
1	<i>Судова система</i>	-Збільшення самостійності судів за допомогою створення системи нагляду незалежними комісіями з міжнародним впливом за суддями. -Створення онлайн системи з відстеження судових справ.
2	<i>Законодавство</i>	-Цифровізація антикорупційних процедур. - Оновлення антикорупційного законодавства у частині конфіскації активів, отриманих незаконним шляхом.
3	<i>Оборона</i>	-Посилення контролю закупівель оборонного призначення. -Запровадження контролю на розповсюдження ресурсів для оборони.
4	<i>Державний бюджет</i>	-Збільшити доступність до даних про витрати державного бюджету та запровадити єдину електронну систему нагляду за держзакупівлями. -Запровадити регулярне проведення аудиту витрат на відновлення інфраструктури та наданої міжнародної допомоги Україні.
5	<i>Охорона здоров'я</i>	-Посилення контролю за закупівлями лікарських засобів. - Інтеграція електронної системи охорони здоров'я з іншими базами даних.

6	<i>Правоохоронні органи</i>	-Ліквідація дублювання функцій у правоохоронній системі. -Розвиток міжнародної співпраці у сфері правоохоронної діяльності. -Оптимізація ресурсів та прозорість кадрової політики.
---	------------------------------------	--

Джерело: сформовано автором на основі даних[33]

На основі запропонованих заходів можна зробити висновки, що Україні доречно зосередити свої зусилля на цифровізацію та незалежне оцінювання у всіх сферах державного регулювання. Також вагоме місце при подоланні корупції посідає рівень суспільної свідомості, потрібно змінити ставлення до корупції та його сприйняття.

Вважаємо, що зростання антикорупційного потенціалу соціуму, формування психологічної установки у суспільства до не сприяння корупції , залучення активних верств населення до активної участі в антикорупційній діяльності і здійснення інформаційних кампаній повинно ґрунтуватися на дослідженні та усвідомленні наслідків корупційних злочинів[37].

На період військового стану, виконання стратегічних напрямів належить – Національному агентству з питань запобігання корупції. На ньому лежить відповідальність своєчасно та оперативно аналізувати антикорупційні заходи, здійснювати оцінку стану механізмів публічного адміністрування по боротьбі з корупцією та розробляти антикорупційні програми.

Національним агентством з питань запобігання корупції розробляється антикорупційна стратегія, яка впроваджується шляхом виконання державної антикорупційної програми. Під час її налагоджування беруться до уваги особливості, які визначенні діючим законодавством. На час дії стратегії рішенням Кабінету Міністрів України затверджується її програма, яка в свою

чергу окреслює найважливіші проблеми і комплектує пріоритетні напрями, досягнення яких направлені на їх же вирішення[25].

Координаційна робоча група з питань антикорупційної політики(далі – Координаційна робоча група) формується при Національному агентстві, як консультативно-дорадчий орган, співкерівниками якої за посадами є Міністр Кабінету Міністрів України і Голова Національного агентства[25].

Основними завданнями органу є: підтримка злагодженості дій органів державної влади щодо реалізації Антикорупційної стратегії, а також підготовка пропозиції щодо здійснення і формування державної антикорупційної політики.

Сукупний рівень виконання Антикорупційної стратегії оцінюється за результатами аналізу запровадження заходів, які передбачено антикорупційною програмою держави та аналітичних і соціологічних досліджень стану корупції. Також до цього в сукупності додаються практики застосування антикорупційного законодавства та статистичні спостереження[25].

Індикаторами ефективності реалізації Антикорупційної стратегії, зокрема є(рис.3.2.)

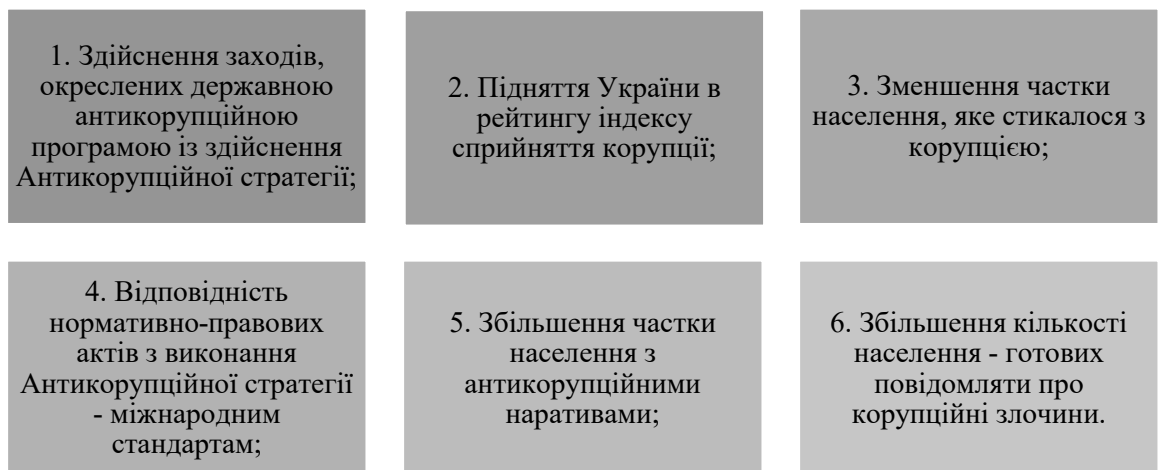

Рис. 3.2. Індикатори ефективності реалізації Антикорупційної стратегії

Джерело: створено автором на основі даних[25]

Індикатори дають змогу відстежити ефективність завдань, що встановлені стратегією, визначити пріоритетні напрямки для поліпшення та розподілення ресурсів, покращити позицію країни на світовому рівні, а також ідентифікувати сфери з підвищеним ризиком корупції.

Доречно також виділити причини, які гальмують розвиток та загалом роботу антикорупційної системи. В першу чергу, антикорупційні органи не мають потрібних повноважень для виконання покладених на них функцій, вони фактично формально виконують покладені на них функції, а отже, владні структури не помічають та не відчують результатів подолання корупції. По-друге, через різні періоди їх створення та формування, не відбулося синхронізації, яка дала б можливість повноцінно та злагоджено їм працювати.

Окрім того, на законодавчому рівні не врегульовано як саме мають відбуватися заходи перевірки на доброчесність осіб, які виконують функції місцевого чи державного управління[2].

Отже, Антикорупційна стратегія України на 2021- 2025 роки зосереджена на системне усунення корупції у найбільш вразливих сферах державного управління, а саме: митниця, військова сфера, судова система, публічні закупівлі та державне регулювання економіки. Стратегія ґрунтується на таких ключових принципах, як цифрова трансформація, оптимізація функцій держави та формування суспільної нетерпимості до корупції.

Попередній досвід Антикорупційної стратегії за 2014-2017 роки, дали змогу зробити висновки та змогу розробити нові підходи для досягнення кращих результатів. А застосування індикаторів ефективності дає змогу не лише відслідкувати прогрес, а і дає можливість завчасно відкоригувати шляхи антикорупційної діяльності.

Сьогодні нам показує, що антикорупційна політика відіграє важливу та ключову роль для сталого та перспективного розвитку держави. Збільшення ролі суспільства та громадських інститутів в антикорупційних процесах також є потенційно важливим напрямом, адже саме їх зацікавленість та контроль сприяють зміцненню антикорупційної культури в країні.

Висновки до розділу 3

Загалом можна зробити такі висновки: світовий досвід та сучасна стратегія України дає змогу виокремити потенційно важливі шляхи, що дадуть можливість посилити боротьбу держави з корупцією. Світовий досвід нам показує, що саме комплексний підхід, прозорість, активна участь громадян та автономія антикорупційних органів – збільшує ефективність антикорупційних органів. На важливість законодавчого контролю та цифровізацію процесів вказує досвід Сінгапуру, Фінляндії та Грузії, адже це залишається потенційним фактором при мінімізації корупційних ризиків.

Антикорупційна стратегія України на 2021-2025 роки, врахувала сучасні проблеми та виклики і була спрямована на вдосконалення антикорупційної політики у найбільш корумпованих сферах державної політики, таких як: сфера оборони, митна справа, охорона здоров'я. Важливим елементом при подоланні корупції також є формування культури доброчесності у суспільства, цифровізації та підвищені прозорості діяльності державних органів.

Отже, антикорупційна стратегія, яка спирається на міжнародний досвід та сучасні реалії України, є потенційним підґрунтям для створення ефективної та прозорої системи державного управління, що дасть змогу поступово зменшити рівень корупції в Україні та досягнути значних показників при розслідуванні корупційних злочинів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-понятійний апарат корупції в історичному вимірі. Проведена оцінка сучасного стану антикорупційної політики в Україні та запропоновано напрями удосконалення. За результатами проведеного дослідження зроблено такі висновки:

Корупція є давнім суспільним явищем, яке еволюціонувало одночасно із розвитком економічних та політичних систем. Її форми прояву та масштаби змінювалися в залежності від історичних умов, проте завжди були перешкодою для сталого розвитку держави.

За результатами дослідження систематизовано головні поняття, що пов'язані з корупцією та визначено основні моделі її протидії. Встановлено, що найбільш популярний, а також ефективний підхід – це системне усунення причин корупції, адже він дозволяє комплексно та довгостроково покращити ситуацію з корупцією, бо діє на причини її виникнення.

Визначено, що в Україні сформовано інституційні механізми боротьби з корупцією, а саме: створено антикорупційні органи та прийнято відповідні нормативно-правові акти. Проте ефективність їхньої роботи обмежується недостатньою їх автономією та недосконалістю законодавства.

Здійснений аналіз показав, що корупція завдає вагомих збитків державній економіці. Вона стримує залучення іноземних інвестицій, послаблює довіру до державних інституцій та сприяє тінізації економіки. Проте не дивлячись на труднощі, рівень корупції у державному секторі економіки протягом останніх років показав позитивний результат. За результатами дослідження антикорупційної організації – Transparency International у 2023 році Україна посіла 104 місце поміж 180 країн у індексі сприйняття корупції, що в свою чергу означає про позитивну динаміку у боротьбі з корупцією.

Важливим інструментом у боротьбі з корупцією та протидії відмиванню коштів також є державні служби фінансового моніторингу. Оцінка показала, що за допомогою функціонування цих інститутів досягнуто зменшення нелегального фінансового обігу, проте існує потреба у розширенні їхніх повноважень та вдосконаленні їхньої взаємодії з іншими структурними підрозділами.

Встановлено, що робота Національного антикорупційного бюро України (далі НАБУ), Агентства з розшуку та менеджменту активів (далі АРМА) та Вищого антикорупційного суду (далі ВАКС) має позитивний результат, кожен з органів покращив свою роботу у 2023 році та відповідно досягнув таких балів з 5 максимальних: НАБУ – 4,3 бала, АРМА – 3,4 бала, ВАКС – 4,6 бала. Показати кращу результативність не вдалося через низький рівень громадської довіри, політичний тиск та недостатнє фінансування.

Проаналізовано досвід міжнародних країн, та встановлено, що найбільш вдало та ефективно свою антикорупційну стратегію побудували Нідерланди, в яких вона ґрунтується на таких елементах:

- Постійна звітність перед населенням;
- Гласність інформації про корупційні злочиння;
- Моніторинг ситуацій з корупцією в державі.

Такий підхід формує довіру в суспільства до державних органів влади та мінімізує корупційні ризики.

За результатами проведеного аналізу визначено, що для удосконалення антикорупційної політики України варто забезпечити максимальну прозорість державних процесів, вдосконалити антикорупційне законодавство, підвищити взаємодію між органами влади та збільшити обізнаність населення відносно корупційних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційна політика//Велика українська енциклопедія. URL:
https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0
2. Банчук О. Запобігання і протидія корупції в органах місцевого самоврядування: *практ. посіб.: Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO»*. Київ: ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с
3. Вінер Норберт. Кібернетика / Норберт Вінер. – М.: Таксон, 2000. – 360с
4. Дедекаєв В.А. Економічна злочинність – небезпека № 1 / В.А. Дедекаєв // Діло. – 2001. – № 28. – С. 12
5. Дедекаєв В.А. Корупція – червоточина держави / В.А. Дедекаєв // Міліцейський кур'єр. – 1998. – № 52 – С. 6.
6. Закон України «Про запобігання корупції Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» м. Київ 2 жовтня 2019 року №140-IX. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700> – 18 (дата звернення 30.06.2020)
7. Закон України «Про запобігання корупції» (із змінами та доповненнями)/Відомості Верховної Ради(ВВР) від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
8. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021 - 2025 роки» від 20 червня 2022 року № 2322-IX URL: <https://tax.gov.ua/data/files/269962.docx>

9. Запобігання та протидія корупції : *навч. посіб.* / А.М. Михненко та ін. ; за ред. А.М. Михненка ; *Акад. фін. упр. Вид. 4-те, переробл. й доповн. Київ : Акад. фін. упр., 2013. 664 с.*
10. Запобігання та протидія корупції : *навчальний посібник / за заг. ред. А. Михненка. Київ : Акад. фінанс. упр., 2013. 666 с.*
11. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2023 рік
URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2023ukr.pdf>
12. Звіт за результатами оцінки України. Четвертий раунд оцінювання. Група держав проти корупції (GREGO). URL: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-/1680737207> (дата звернення: 13.08.2024)
13. Індекс сприйняття корупції – 2023. Transparency International Ukraine: веб-сайт. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-spryjnyattyakorupsiyi-2023/>
14. Іноземні інвестиції в Україну [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
15. Камлик М.І. Кримінологічний аналіз економічної злочинності в Україні і деякі прогностичні оцінки її розвитку / М.І. Камлик, Л.С. Сміян // *Злочинність в Україні. – К., 1994. – № 2. – С. 38–51*
16. Кікалішвілі М.В. Світовий досвід реалізації антикорупційної політики та його застосування в Україні// *Юридичний науковий електронний журнал. 2019. №6. С.168-172.* URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/6/35.pdf>
17. Кікалішвілі М.В. Світові моделі стратегії протидії корупційній злочинності [Електронний ресурс]// *Вісник МДУ.- Режим доступу: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc41/part_2/19.pdf*
18. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс]/ООН.- URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU99262>

19. Конвенція Організації Об'єднаних націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_144#Text
20. Корупція [Електронний ресурс]//Онлайн словник української мови.- Режим доступу: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=корупція>
21. Корупція: монографія [Електронний ресурс].- Львів; Львівський державний університет внутрішніх справ. – Режим доступу: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/674/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf>
22. Костенко Д. В. Поняття корупції, її сутнісні характеристики, основні підходи дослідження. *Державно-управлінські студії. 2018. № 10*. URL: <http://box5800.temp.domains/~ipkeduua/poniattiakoruptsii-yii-sutnisni-kharaktery%20styky-osnovni-pidkhody-doslidzhennia/> (дата звернення: 09.08.2024).
23. Кравченко Ю.Ф. Про заходи та пропозиції МВС щодо посилення боротьби з тіньовою економікою. *Доповідна записка Кабінету Міністрів України // Рукопис.* – 1998. – С. 1–3.
24. Національна тристороння соціально-економічна рада. Корупція в Україні: *масштаби та вплив на соціально-економічний розвиток* [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://sops.gov.ua/uploads/page/5a7ab603e3342.pdf>
25. Національне агентство з питань запобігання корупції. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>
26. Національне агентство з питань запобігання корупції. Підсумки реалізації Антикорупційної стратегії за 2022 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/Pages/29/22/29>

27. Національне антикорупційне бюро України. Звіт за перше півріччя 2024 року. URL: <https://nabu.gov.ua/activity/reports/pershe-pivrichchia-2024-roku/>
28. Невмережицький Е. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : *монографія*. Київ : КНТ, 2008. 368 с.
29. Нонік В. В. Дослідження сутності та трактування поняття «корупція»: еволюційний аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 3. С. 99–105.
30. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів(FATF). URL: <https://fiu.gov.ua/content/uk/fatf.htm>
31. Офіційний сайт Європейської бізнес асоціації. URL: <https://eba.com.ua> (дата звернення: 04.09.2024)
32. Пискун Л.М. Теоретико-методологічні основи дослідження тіньової економіки та корупції. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 143–149. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.4.143>
33. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023р. №220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 29.10.2024).
34. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998–2005 роки: *Указ Президента України від 24.04.1998 №367/98*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367/98#top>. (дата звернення: 12.08.2024)
35. Рудой К. М. Запобігання корупції як напрямок забезпечення міжнародної безпеки. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 69–73
36. Славкова А., Колісник Д. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та*

суспільство. 2023. №56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138>

- 37.Сметаніна Н.В. Формування негативного ставлення до корупції як напрям сучасної антикорупційної політики України. Світ без корупції: міф чи реальність?: *матеріали дискусійної панелі Першого Харків. міжнар. юрид. форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі» (м. Харків, 3-6 жовт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 96–101.*
- 38.Сокирко С.В. Світовий досвід реалізації державної антикорупційної політики та напрями його адаптації в Україні. Публічне управління і адміністрування, 2021.,№3(73)
- 39.Спроможні, ефективні й незалежні? Аналіз антикорупційних органів. URL: <https://ti-ukraine.org/research/spromozhni-efektyvni-j-nezalezni-analiz-antykoruptsiynyh-organiv/>
- 40.Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2000. 177с.].
- 41.Тінь на підакцизних товар: скільки втрачає Україна URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/tin-pidaktsiznih-tovarah-skilki-vtrachae-1720022706.html>
- 42.Трепак В. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 2 (10). С. 233–246.*
43. У І кварталі в Україну надійшло 1,8 млрд. прямих іноземних інвестицій. URL: <https://skilky-skilky.info/u-i-kvartali-v-ukrainu-nadiyshlo-1-8-mlrd-priamykh-inozemnykh-investytsiy/>
- 44.Федшин Т.О. Антикорупційна політика як елемент забезпечення прозорості державного управління: *магістерська робота. Тернопіль: Західноукраїнський національний університет, 2022. URL:*

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28568/1/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%BD%20%D0%A2.%20%D0%9E.%20%D0%9F%D1%80%D0%BC-22.pdf>

45. Хаванов А.П. Вплив корупції на економічну безпеку держави : аналіз механізмів та наслідків/А.П.Хаванов//*Економіка та суспільство*.- 2024.№62.URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3999/3925>
- 46.Халковський О.М. Досвід протидії корупції у зарубіжних країнах. *Економіка та держава*. 2011. № 3. С. 104–106
- 47.Цвігун Т.В., Нечипорук О.І. *Тінізація економіки: причини та особливості впливу на економічний розвиток* URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/37.pdf
48. Чи ефективні антикорупційні реформи в Україні?/ Звіт Chatham house. URL:<https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-03-05-AntiCorruptionUkrainian.pdf>
- 49.Шкурпат О. Міжнародний досвід антикорупційної політики. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія «Управління». 2014.Вип.1.С.356–369.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2014_1_46.
- 50.Що таке корупція?/Головне управління ДПС у Дніпропетровській області.URL:https://dp.tax.gov.ua/data/material/000/388/488933/SHCHo_take_korupts_ya.pdf
- 51.Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ, 1996. 696 с